

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія авіаційного і радіоелектронного обладнання

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Авіаційні прилади та інформаційно-вимірювальні системи авіоніки повітряних суден та безпілотних літальних апаратів»
вибіркових компонент
освітньо - професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

***141. Електроенергетика, електротехніка, електромеханіка
(Електромеханіка)***

за темою № 16 - Перспективи розвитку інформаційно-вимірювальних систем повітряного судна

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 28.08.2023 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з технічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні циклової комісії авіаційного і радіоелектронного обладнання, протокол від 28.08.2023р № 1

Розробник:

Викладач циклової комісії авіаційного і радіоелектронного обладнання, спеціаліст вищої категорії Хебда А.С.

Рецензенти:

- 1. К.т.н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист циклової комісії авіаційного і радіоелектронного обладнання Шмельов Ю.М.*
- 2. Інженер з технічного обслуговування, ремонту та діагностики авіаційної техніки ТОВ «ЕЙР ТАУРУС» Калінін О.В.*

План лекції:

1. Загальні відомості про сучасний стан систем авіоніки;
2. Особливості інформаційного каналу сучасних суден.

Рекомендована література:**Основна література:**

1. Авіаційні радіоелектронні системи / О.О.Чужа, О.Г. Ситник, В.М. Хімін, О.В. Кожохіна. – К.:НАУ, 2017. – 264с.-
2. Авіоніка: навч. посіб. / В.П. Харченко, І.В. Остроумов. – К. : НАУ, 2013. – 272 с.
3. Харченко В.П. Авіоніка безпілотних літальних апаратів / В.П. Харченко, В.І.Чепіженко, А.А.Тунік, С.В.Павлова. – К.: ТОВ «Абрис–принт», 2012. – 464 с.
4. Пілотажно-навігаційні комплекси повітряних суден. / В.О. Рогожин, В.М. Синєглазов, М.К. Філяшкін. Підручник. – К.: НАУ, 2005. – 316с.
5. Теоретичні основи експлуатації авіаційного обладнання. Навч. посіб. / А.В. Скрипець. – К.:НАУ, 2003. – 396с.

Допоміжна література:

1. Приладове обладнання та електронна автоматика літальних апаратів/ В.А. Антілікаторов, М.М. Петренко, А.В. Статигін. – Х.:ХНУПС, 2017.- 172с.
2. Єдині конспекти по АіРЕО Мі-8 на цикловій комісії.
3. Керівництво з льотної експлуатації вертольота Мі-8 - М.: Департамент повітряного транспорту, 1996.
4. Конспекти лекцій з базової підготовки технічного персоналу згідно вимог Part-66, Part-147 (Модуль 3, 13, 14)

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. http://aviadocs.com/RLE/Mi-2/CD1/IYETO/MI-2_IYETO_kn2.pdf
2. http://aviadocs.com/RLE/Mi-2/CD1/IYETO/MI-2_IYETO_kn3.pdf
3. http://aviadocs.com/RLE/Mi-2/CD1/IYETO/MI-2_IYETO_kn1_ch2.pdf
4. http://aviadocs.net/RLE/Mi-2/CD1/RTO/Mi-2_RTO-75EP_ch2.pdf
5. http://aviadocs.com/RLE/Mi-8/CD1/TO/Mi-8_TO_kn4.pdf
6. http://www.aviadocs.net/RLE/Mi-8/CD1/TO/Mi-8_TO_kn1.pdf
7. http://flightcollege.com.ua/library/3_Mi_8_MTV_1_RTE%60_Kniga_4.pdf

Текст лекції

1. Загальні відомості про сучасний стан систем авіоніки

Збільшується складність авіаційних систем, їх інтелектуалізація, і в тому числі на рівні датчиків і виконавчих механізмів, сучасна техніка вимагає нового підходу до розробки всього комплексу авіаційного обладнання.

Авіаційні прилади й інформаційно-вимірювальні системи є засобом взаємодії всього комплексу бортового обладнання та забезпечують вимірювальної інформацією, формуючи і поставляючи безперервно тисячі параметрів пілотажно-навігаційного комплексу, виконавчим механізмам, стежачим системам і іншим споживачам, включаючи приладове обладнання та системи електронної індикації кабіни екіпажу ПС.

«Наука починається з тих пір, як починають вимірювати ... Точна наука немислима без міри» – говорив вчений Д.І. Менделєєв.

Сучасний стан авіаційної вимірювальної техніки характеризується широким застосуванням цифрових методів обробки інформації, хоча датчики і первинні перетворювачі взаємодіють з аналоговими величинами різної фізичної природи.

Тому багато уваги приділяється первинним датчикам і перетворювачів різних аналогових величин в електричні, точність вимірювання і перетворення в яких істотно залежить від методу, способу і засоби досягнення необхідних метрологічних характеристик. Перетворення сигналу аналогової вимірювальної інформації в цифровий код і передача його з інформаційних каналів до споживача практично не має спотворень, тому особливу увагу приділяється аналізу методичних та інструментальних похибок аналогових систем.

2. Особливості інформаційного каналу сучасних суден

Фізична природа сигналів в сучасних системах в основному електрична (напруга, струм).

Інформаційні канали призначені для передачі інформації про вимірювану величину від одного ФЕ до іншого і пов'язують окремі елементи в єдині інформаційні комплекси з отримання, обробки та індикації вимірюваних величин.

До складу інформаційного каналу входить:

- лінія зв'язку;
- вхідний і вихідний перетворювачі.

Інформаційні канали характеризуються завадостійкістю і інформативністю. Структурна схема інформаційного каналу наведена на рисунку 1.

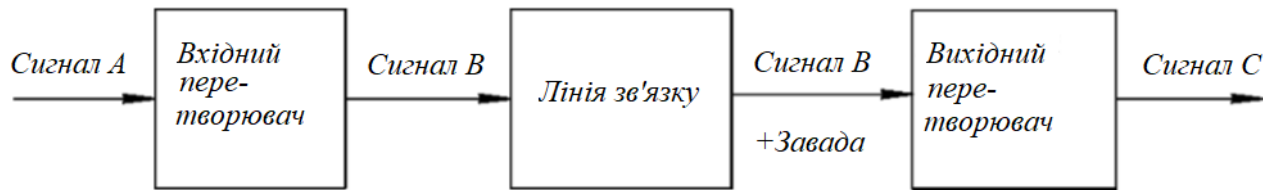

Рисунок 1 – Структурна схема інформаційного каналу

За формою зміни за часом і способом шифровки інформації розрізняють три види сигналів:

- аналогові;
- дискретно-аналогові;
- дискретні.

З аналогових сигналів найбільш часто застосовуються сигнали у формі синусоїдальної напруги або струму.

Так як синусоїдальний сигнал визначається амплітудою, частотою і фазою, то і можливі модуляції амплітуда, частотна і фазова відповідно (рисунок 2).

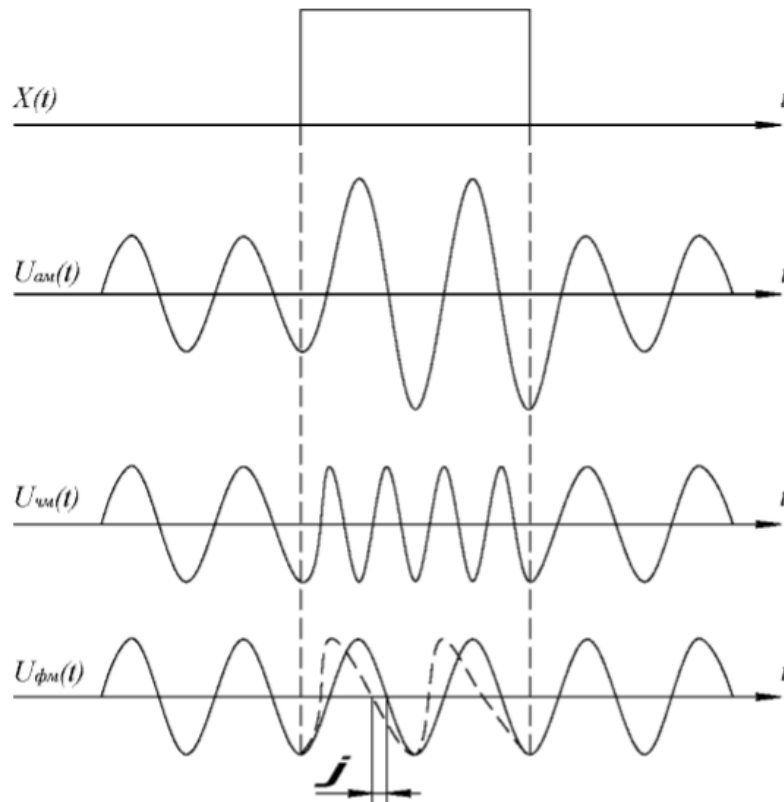

Рисунок 2 – Модуляція синусоїдального сигналу

Дискретно-аналоговий сигнал по формі є слідуючими один за одним імпульси напруги (струму), а за способом шифровки застосовуються амплітудна, частотна, інтервальна і широтна модуляція (рисунок 3), коли змінюється відповідно амплітуда

імпульсів, частота імпульсу або тимчасові інтервали між імпульсами. Імпульсна форма сигналів дозволяє отримувати відносно високу стійкість каналу зв'язку.

Дискретний сигнал характеризується квантуванням (дискретизацією) як за рівнем, так і за часом, тобто аналогова вимірювана величина квантів і в момент квантування кодується її значення.

Код може передаватися як паралельно (одночасно), так і послідовно. Модуляції синусоїдальних і дискретно-аналогових сигналів зображені на рисунку 2 та на рисунку 3.

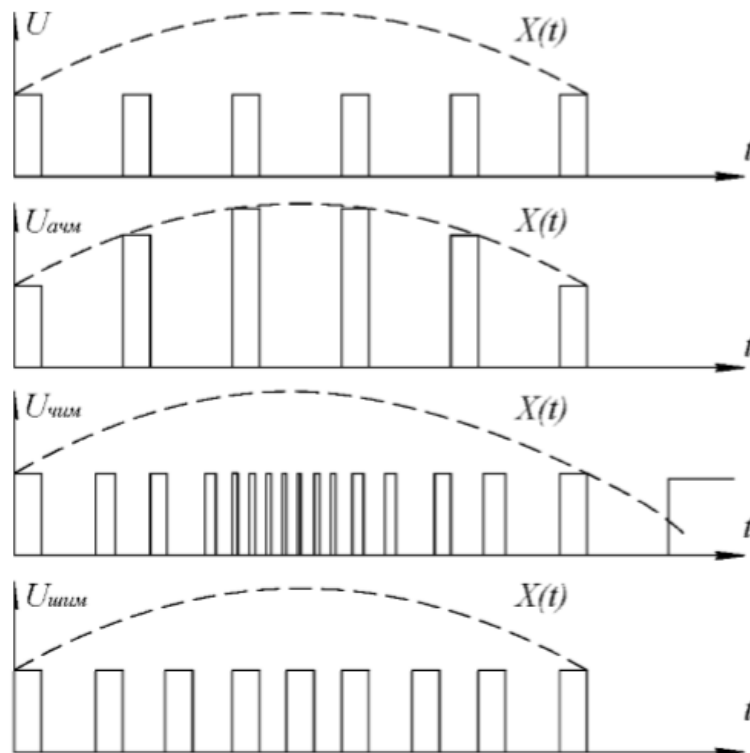

Рисунок 3 – Модуляція дискретно-аналогового сигналу

Недолік паралельного – велике число каналів зв'язку, а *послідовного* – запізнювання сигналу на час, що дорівнює утворенню всього сигналу.

Переваги каналу зв'язку цифрового коду:

–можливість передачі по одному каналу інформації про декілька окремих вимірюваних величинах (часовий поділ);

–можливість обробки за допомогою ЕОМ і забезпечення високої завадостійкості каналу, особливо в разі застосування кодів з виявленням і виправленням помилок.

В інформаційних каналах зв'язку розрізняють фізичні перетворювачі і перетворювачі виду сигналу.

До *фізичних перетворювачів* відносять потенціометри, індукційні пристрої, що обертаються і безконтактні синусно-косинусні трансформатори і сельсини. Так, наприклад, в курсових системах канали виконують як системи, що стежать, де кожен

канал складається з сельсин-датчика, сельсин- приймача, сполучних проводів, підсилювача і двигуна відпрацювання. Сельсини працюють в трансформаторному режимі (рис. 4).

Знімається з роторної обмотки напруга СП пропорційно різниці кутів відхилення роторів сельсинів щодо їх статорів. Ця напруга неузгодженості через підсилювач У подається на двигун Д відпрацювання, який через редуктор повертає ротор сельсин - приймача до взаємоузгодженого положення обох частин сельсинів. Кут повороту вихідної осі редуктора є вихідним сигналом каналу зв'язку.

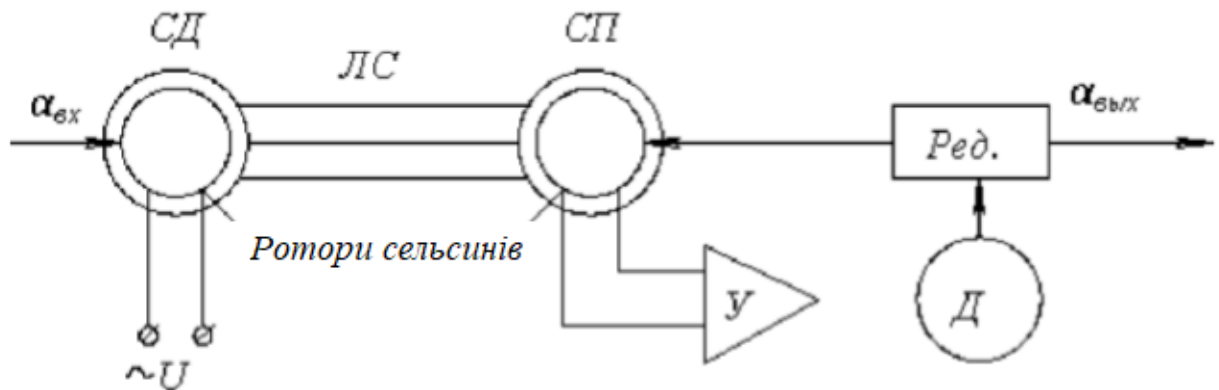

Рисунок 4 – Схеми включення сельсинів

Потенціометричні стеження застосовується рідше через ненадійність ковзаючих контактів. До перетворювачів виду сигналу відносять перетворювачі:

- «напруга - код»; - «напруга - імпульси»;
- «імпульси - код»; - «код - напруга» і ін.

Фізична природа вхідного і вихідного сигналів в цих перетворювачах однакова. Наприклад, в перетворювачі «напруга - код» амплітуда вхідної напруги перетвориться в паралельний двійковий код, а в перетворювачі «напруга - імпульс», амплітуда вхідної напруги в кількість імпульсів і т.д.

Існують і комбіновані перетворювачі, де змінюється і фізична природа і вид сигналу. Наприклад, перетворювач лінійного механічного переміщення в паралельний код. У ньому дискретний сигнал, механічної природи перетворюється в дискретний сигнал електричної природи.

Вибір типів перетворювачів каналів зв'язків залежить від фізичної природи вихідних і вхідних сигналів функціональних елементів вимірювальної системи, а також від параметрів перетворювачів, кількості переданої в одиницю часу інформації, величини спотворення сигналу і надійності.